

«С.Ж. Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медицина университеті» КеАҚ жанындағы 6D110400, 8D10102, 8D140-«Фармация», 6D074800, 8D07201, 8D119 - «Фармацевтикалық өндірістехнологиясы» мамандықтары бойынша Диссертациялық кеңестің 2024 жылға арналған есебі

1. Өткізілген отырыстар саны – 10.

2. Отырыстардың жартысынан азына қатысқан диссертациялық кеңестің мүшелері – жоқ.

Есепті кезеңде комиссия құрамы тұрақты түрде жұмыс істеді және ДК тұрақты мүшелері ҚазҰМУ ректорының 21.05.2024 жылғы №349 "Диссертациялық кеңестердің тұрақты құрамдарын бекіту туралы" бұйрығымен бекітілді:

1. Датхаев У.М., фарм.ғ.д., профессор – төраға;
2. Устенова Г.О., фарм.ғ.д., профессор – төраға орынбасары;
3. Кожанова К.К., фарм.ғ.к., қауымдастырылған профессор – Ғалым хатшы;
4. К.С. Жақыпбеков, PhD, қауымдастырылған профессор – мүше.

Әрбір қорғауға арналған Диссертациялық кеңестің уақытша мүшелері проректордың келісімімен Кеңес төрағасының ұсынысы негізінде ректордың бұйрығымен бекітіледі. Диссертациялық Кеңестің барлық уақытша мүшелері отырыстарға қатысты.

4. Оқытуды ұйымдастыруды көрсететін докторанттардың тізімі.

«С.Д. Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медицина университеті» КеАҚ жанындағы 6D110400, 8D10102, 8D140-«Фармация», 6D074800, 8D07201, 8D119 - «Фармацевтикалық өндірістехнологиясы» мамандықтары бойынша Диссертациялық кеңесте 10 диссертациялық жұмыс қаралды (1-кесте), 3 докторант Қарағанды медицина университеті, қалғандары ҚазҰМУ-дің докторанттары болып табылады.

	«С.Ж. АСФЕНДИЯРОВ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ МЕДИЦИНА УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ НАО «КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ С.Д.АСФЕНДИЯРОВА»	
	Диссертациялық кеңес	Жылдық есеп
	Редакция: 1 26 беттің 2 беті	

Кесте 1 – Докторанттар тізімі

№	Аты-жөні	Диссертация тақырыбы	Ұйым	Ғылыми кеңесшілері	Шетелдік ғылыми кеңесшілері	Қорғау күні
1	Абдрахманова Гульмира Марсовна	Фармакогностическое изучение и перспективы применения в медицине <i>Nitraria schoberi</i> L., произрастающей на территории Центрального Казахстана	«Қарағанды медициналық университеті» КеАҚ	Светлана Александровна Ивасенко — фарм.ғ.д., қауым. профессор, Фармация мектебі, "Қарағанды медицина университеті" КеАҚ (Қарағанды к., ҚР)	Вирджина Кукала-Кох — PhD, профессор, Люблин медицина университеті (Люблин к., Польша)	30.05.2024
2	Кантуррева Айнерим Мамытжановна	Антиоксиданттық белсенділігі бар емдік-косметологиялық затты жасауды теориялық-эксперименттік негіздеу және стандарттау	«С.Ж. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ» КеАҚ	1. Устенова Гульбарам Омаргазиевна — фарм.ғ.д., профессор, фармацевтикалық технология кафедрасы меңгерушісі., "С. Ж. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ" КеАҚ (Алматы к., ҚР)	1. Stane Srcic, PhD, профессор, Люблинск университеті (Словени), 2. Alenka Zvonar Pobirk, PhD, профессор, Люблинск университеті (Словения)	07.06.2024
3	Шилов Сергей Владимирович	Фармакогностический анализ лекарственного растительного сырья <i>Onosma Gmelina</i> (<i>Onosma gmelinii</i>) и фармацевтическая разработка лекарственного средства на его основе	С.Ж. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ» КеАҚ	1. Устенова Гульбарам Омаргазиевна — фарм.ғ.д., профессор, фармацевтикалық технология кафедрасы меңгерушісі., "С. Ж. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ" КеАҚ (Алматы к., ҚР) 2. Кисебаева Лашын Нуртасовна — PhD, фармацевтикалық технология кафедрасы., "С. Ж. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ" КеАҚ (Алматы к., ҚР) 3. Коротецкий И.С., б.ғ.к., қауымд. профессор,	1. Кудашкина Н.В., фарм.ғ.д., профессор, фармацевтика факультетінің деканы, РФ ДСМ БММУ-дағы ФГБОУ ботаника және фитотерапия негіздері курсымен фармакогнозия кафедрасының меңгерушісі, (Уфа к., Ресей Федерациясы))	07.06.2024

«С.Ж. АСФЕНДИЯРОВ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ МЕДИЦИНА УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ
НАО «КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ С.Д.АСФЕНДИЯРОВА»

Диссертациялық кеңес

Жылдық есеп

Редакция: 1

26 беттің 3 беті

				«ИҚПҰО» АҚ (Алматы қ., ҚР)		
4	Исаева Ұлжалғас Бақытжанқызы	Пиперидин құрамды күрделі эфирлер және фторбензойлы қышқылдардың амидтері негізінде биологиялық белсенді субстанцияны химиялық жасау	С.Ж. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ» КеАҚ	1. Датхаев Убайдилла Махамбетович – фарм.ғ.д, профессор, проректор, "С. Ж. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ" КЕАҚ (Алматы қ., ҚР) 2. Ахметова Гульмира Сериковна – х. ғ. д., "А. Б. Бектұров атындағы химия ғылымдары институты" АҚ, синтетикалық химия және табиғи дәрілік заттар зертханасының бас ғылыми қызметкері (Алматы қ., ҚР) 3. Омырзаков Манас Тоқтасынұлы – PhD, сапа жөніндегі директор, «GxP Company» ЖШС (Алматы қ., ҚР).	1. Samir Anis Ross – PhD, фармакогнозия докторы, профессор, Миссисипи университеті (АҚШ, Миссисипи)	08.06.2024
5	Мақсатова Аяулым Мақсатқызы	N-арилалкилпиперидиннің жаңа туындылары негізінде биологиялық белсенді субстанцияны химиялық жасау	С.Ж. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ» КеАҚ	1. Датхаев Убайдилла Махамбетович – фарм.ғ.д, профессор, проректор, "С. Ж. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ" КЕАҚ (Алматы қ., ҚР) 2. Ахметова Гульмира Сериковна – х. ғ. д., "А. Б. Бектұров атындағы химия ғылымдары институты" АҚ, синтетикалық химия және табиғи дәрілік заттар зертханасының бас ғылыми	1. Samir Anis Ross – PhD, фармакогнозия докторы, профессор, Миссисипи университеті (АҚШ, Миссисипи)	08.06.2024

«С.Ж. АСФЕНДИЯРОВ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ МЕДИЦИНА УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ
НАО «КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ С.Д.АСФЕНДИЯРОВА»

Диссертациялық кеңес

Жылдық есеп

Редакция: 1

26 беттің 4 беті

				қызметкері (Алматы қ., ҚР) 3. Омырзаков Манас Тоқтасынұлы – PhD, сапа жөніндегі директор, «GxP Company» ЖШС (Алматы қ., ҚР).		
6	Рамазанова Асель	<i>Dracosephalum nutans</i> L. және <i>Dracosephalum ruyschiana</i> L. негізінде микробқа қарсы жаңа дәрілік құралдарды жасау	«Қарағанды медициналық университеті» КеАҚ	Атажанова Гаяна Абдулкахимовна – фарм.ғ.д., профессор, Фармация мектебі, "Қарағанды медицина университеті" КЕАҚ (Қарағанды к., ҚР)	Журавель Ирина Александрова– х. ғ. д., Фармация мамандарының біліктілігін арттыру институтының өнеркәсіптік фармация және экономика кафедрасының профессоры, Ұлттық фармацевтикалық университеті, (Харьков к., Украина)	08.06.2024
7	Жумаканова Бағда Сагнаевна	<i>Thymus</i> L. Өсімдігінің кейбір түрлеріне фитохимиялық талдау және жаңа фитосубстанция алу	С.Ж. Асфендияров атындағы «ҚазҰМУ» КеАҚ	1. Сакипова Зуриядда Бектемировна – фарм.ғ.д., профессор, Фармация мектебінің деканы, "С. Ж. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ" КЕАҚ (Алматы қ., ҚР) 2. Кесикова Алия Аманбаевна – фарм.ғ.к., тіркеуші менеджер, «Абботт Қазақстан» ЖШС (Алматы қ., ҚР).	Аппа Malm – д.фарм.н., профессор, зав. кафедры микробиологии, Медицинский университет Люблин (г. Люблин, Польша) ффарм.ғ. д., профессор, микробиология кафедрасының меңгерушісі, Люблин медицина университеті (Люблин қ., Польша) Krystyna Skalicka- Woźniak – PhD, профессор, Люблин медицина университеті	29.06.2024

«С.Ж. АСФЕНДИЯРОВ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ МЕДИЦИНА УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ
НАО «КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ С.Д.АСФЕНДИЯРОВА»

Диссертациялық кеңес

Жылдық есеп

Редакция: 1

26 беттің 5 беті

8	Амантаева Меруерт Ералиевна	Қаратау көкбасының (<i>Eryngium karatavicum</i> Пјип) фармакогнозиялық зерттеуі және оның негізінде фитосубстанция алу	С.Ж. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ» КеАҚ	1. Кожанова Калданай Каржауовна, фарм.ғ.к., қауым. Профессор, инженерлік пәндер және тиісті практикалар кафедрасының меңгерушісі, "С. Ж. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ" КЕАҚ (Алматы қ., ҚР)	Ева Полежак – PhD, қауымдастырылған профессор, қолданбалы фармация кафедрасы, Люблин медицина университеті (Люблин қ., Польша)	29.06.2024
9	Жолдасбаев Мұса Еркінұлы	Разработка технологии получения нового лекарственного средства противовоспалительного и антиоксидантного действия на основе <i>Prunella vulgaris</i> L.	«Қарағанды медициналық университеті» КеАҚ	1. Атажанова Гаянэ Абдулкахимовна – фарм.ғ.д., профессор, Фармация мектебі, "Қарағанды медицина университеті" КЕАҚ (Қарағанды қ., ҚР)	1. Ева Полезак – PhD, қауымдастырылған профессор, қолданбалы фармация кафедрасы, Люблин медицина университеті (Люблин қ., Польша) 2. Мусозода С.М. – фарм.ғ.д., фармацевтикалық технология және биотехнология кафедрасының профессоры, Тәжік ұлттық университеті (Душанбе қ., Тәжікстан)	29.06.2024
10	Мухамедсадыкова Айгерим Жумагазиевна	Дәрілік орман қайызғақ (<i>Stachys sylvatica</i> L.) шөбінің фармакогностикалық зерттеулері және фармакопоялық сападағы экстракттар технологиясын жасау	С.Ж. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ» КеАҚ	1. Кожанова Калданай Каржауовна, фарм.ғ.к., қауым. Профессор, инженерлік пәндер және тиісті практикалар кафедрасының меңгерушісі, "С. Ж. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ" КЕАҚ (Алматы қ., ҚР)	Анна Malm – д.фарм.н., профессор, зав. кафедры микробиологии, Медицинский университет Люблин (г. Люблин, Польша)	02.11.2024

	«С.Ж. АСФЕНДИЯРОВ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ МЕДИЦИНА УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ НАО «КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ С.Д.АСФЕНДИЯРОВА»	
	Диссертациялық кеңес	Жылдық есеп
		Редакция: 1 26 беттің 6 беті

4. Есепті жыл ішінде Кеңес қараған диссертацияларға қысқаша талдау:

1. Абдрахманова Гульмира Марсовна – Фармакогностическое изучение и перспективы применения в медицине *Nitraria schoberi* L., произрастающей на территории Центрального Казахстана

Тақырыптың өзектілігі. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2020 жылғы 6 қазандағы № 132р қаулысымен Қазақстанда «Фармацевтика және медицина саласын дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған кешенді жоспары» бағдарламасы енгізілді. Осы Бағдарламаның маңызды міндеті қазақстандық фармацевтикалық өнімдердің экспортын ұлғайту, жаңа фармакологиялық белсенді ингредиенттер мен олардың көздерін іздеу, сондай-ақ түпнұсқа, инновациялық, тиімділігі жоғары және қауіпсіз дәрілік заттарды жасау болып табылады. Қазақстандағы денсаулық сақтау саласындағы мемлекеттік саясаттың басым бағыты отандық өндірілетін дәрілік заттардың үлесін арттыру және дәрілік заттар арсеналын шөптік препараттармен толықтыру болып табылады. Қазақстанның бай шикізат базасы жергілікті өсімдік шикізаты негізінде бірегей, бәсекеге қабілетті, экономикалық қолжетімді дәрілік заттарды жасауға және енгізуге мүмкіндік береді. Ежелгі шөл флорасының көрнекті өкілі Шобер Ақтікен өсімдігі болып табылады, ол өте сәндік, тағамдық, дәрілік, сонымен қатар ауыл шаруашылығында қолданылатын қуатты мелиоративтік нысан болып табылады. *Nitraria schoberi* L. (Шобер Ақтікен L.) – Nitrariaceae Lindl тұқымдасының өкілі. - фармакологиялық әсер етудің негізгі және ілеспе механизмдерінің бірегей үйлесімі бар ем ретінде біздің елімізде де, шетелде де халық медицинасында кеңінен қолданылатын бағалы дәрілік өсімдік. Зауыт түпнұсқалық дәрі-дәрмектерді әзірлеу және өндіру үшін перспективалы жаңартылатын шикізат болып табылады, оның табиғатта жеткілікті пайдалану қоры бар. Дүние жүзі ғалымдарының *Nitraria Schoberi* L. өсімдігіне, химиялық құрамы мен биологиялық белсенді заттардың жинақталу динамикасына үлкен қызығушылық танытқанына қарамастан, Орталық Қазақстан аумағында өсетін бұл өсімдікті медициналық тәжірибеде пайдалану мүмкіндігі әлі де зерттелмеген. Жоғарыда айтылғандардың барлығын ескере отырып, Орталық Қазақстан аумағында өсетін *Nitraria schoberi* L. шикізатын фармакогностикалық зерттеу және медициналық тәжірибеге енгізу мүмкіндігі бүгінгі таңда фармацевтика саласындағы өзекті және бірінші кезектегі міндет болып табылады.

Жұмыстың ғылыми жаңалығы. Алғаш рет шикізаттың морфологиялық-анатомиялық ерекшеліктері, оның диагностикалық сипаттамасы, биологиялық белсенді заттардың сапалық және сандық құрамы анықталып, Орталық Қазақстан аумағында өсетін зерттелетін нысанға тауарлық талдау жүргізілді. Тұрақтылық көрсеткіші анықталып, сақтау

мерзімі белгіленді. *Nitraria Schoberi* L. шикізатын жинау, кептіру және сақтау бойынша нұсқаулықтар әзірленді. Алғаш рет ультрадыбысты қолдану арқылы *Nitraria schoberi* L. жемістерінен субстанция алудың тиімді, үнемді, экологиялық таза технологиясы жасалды және оңтайлы режимдер анықталды: дисперсия дәрежесі 3 мм, ультрадыбыстық сәулелену қуаты 40 кГц. , уақыты 30 минут, экстракция процесінің еселігі 3 есе, фармакологиялық белсенді қосылыстардың сандық шығуын қамтамасыз етеді. Алғаш рет HPLC-UV және HPLC-MS заманауи аспаптық әдістерін қолдана отырып, *Nitraria Schoberi* L. шикізатынан алынған заттың компоненттік құрамы анықталды, мұнда Шобер Актікенінің жемістерінің сығындысында анықталған флавоноидтар жатады. фенолды қосылыстар тобы. Фенолды қосылыстар басым болып эпикатехин (3,461%), хлороген қышқылы (1,489%), галл қышқылы (0,984%), р-кумар қышқылы (0,934%), дигидрокерцетин (0,273%) болып табылады. Алғаш рет биоскрининг деректері бойынша *Nitraria Schoberi* L. шикізатының субстанциясы ішек таяқшаларына, *Staphylacoccus aureus*, *Bacillus subtilis*-ке қарсы айқын бактерияға қарсы белсенділік танытатыны, сондай-ақ культураның өсуін тежейтіні анықталды. *Candida albicans* саңырауқұлақтары. Жедел көміртекті төртхлоридті гепатит үлгісінде жануарларға (салмағы 230–390 г ақ егеуқұйрықтар) эксперименталды зерттеуде *Nitraria Schoberi* L. шикізатының субстанциясы алғаш рет айқын гепатопротекторлық белсенділік танытқаны анықталды. Алғаш рет жануарларға (салмағы 210 - 440 г 15 ақ ұрғашы және аталық егеуқұйрықтар) жүргізілген тәжірибе нәтижесінде *Nitraria Schoberi* L. шикізатынан 50 мг/кг дозада алынған заттың құрамында жедел экссудативті реакция үлгісіндегі қабынуға қарсы белсенділік. Зерттелетін түрдің қою сығындысы антиагрегациялық, антикоагуляциялық және референтті препаратпен салыстырылатын антиоксиданттық белсенділікті көрсететіні анықталды.

2. Кантуреева Айгерим Мамытжановна – Антиоксиданттық белсенділігі бар емдік-косметологиялық затты жасауды теориялық-эксперименттік негіздеу және стандарттау

Зерттеу тақырыбының өзектілігі. Халық денсаулығын нығайту «Дені сау ұлт» әрбір азамат үшін «Сапалы және қолжетімді денсаулық сақтау» ұлттық жобасын жүзеге асыру шеңберінде басым бағыт болып табылады. Отандық фармацевтика өнеркәсібінің, оның ішінде парфюмерлік-косметикалық саланың қарқынын арттыру әлі де өзекті мәселе болып қала береді, өйткені косметикалық өнімдердің отандық өндірісінің үлесімен көрсетілген импортқа тәуелділік 93,3% құрайды. Сонымен, парфюмерлік-косметикалық өнімнің ішкі өндірісі ҚР-ның статистика Агенттігінің мәліметі бойынша жалпы тұтыну көрсеткіші 10 %-дан төмен екенін айқындайды. ҚР-да косметология саласының белсенді қалыптасуы және дамуы байқалады.

Косметологиялық қызмет көрсететін эстетикалық медицина орталықтары, кіші және орта бизнестің берік кластерін қалыптастырып келеді. Халықтың мұндай өнімді тұтынуының өсуі айналымның ұлғаюын да, өнім номенклатурасының кеңеюін де қамтитын отандық нарықты дамытуға тиіс. Сонымен қатар, заманауи фармацевтикалық ғылым мен өндірістің жаңа технологияларының жетістіктерін енгізу есебінен жергілікті өсімдік шикізатын пайдалана отырып, парфюмерлік-косметикалық өнімдердің бірегей рецептураларын жасау үрдісі байқалады. Соңғы жылдары құрамында табиғи тектес компоненттері бар косметикалық өнімдерге деген сұраныс күрт өсуде. Косметикалық заттар тез әсер көрсетіп қана қоймай (жұмсарту, ылғалдау), декоративтік косметика жағдайында (белгілі реңк, тон және терінің кемшіліктерін жасыру) сияқты, сыртқы көрінісі тартымды, сондай-ақ құрамында әртүрлі функционалдық қасиеттерге ие заттар (антиоксиданттық белсенділік, коллаген синтезін ынталандыру т.с.с.) болу керек. GACP және GMP тиісті тәжірибелерінің талаптарына сәйкес жүзеге асырылатын парфюмерлік-косметикалық өнімдердің толық өндіріс циклы өнімнің тұрақты және біркелкі сапасын қамтамасыз етеді. Бірегей парфюмерлік-косметикалық өнімдерді жасау үшін биологиялық белсенді заттардың перспективалы көзі өсімдіктер болып табылады. Отандық өсімдік шикізаты негізінде антиоксиданттық белсенділігі бар заттарды жасау косметологияның өзекті міндеттерінің бірі болып табылады. Медицина мен фармацевтика салаларында толық зерттелмеген Алабұталар тұқымдасына жататын өсімдіктердің бірі - *Ceratocarpus arenarius* L. Бұл тұқымдастың көптеген өсімдіктері антиоксиданттық белсенділік, қабынуға, микробқа, ісікке қарсы әсер көрсетеді.

Бұл жұмыс кең таралған, бірақ аз зерттелген *Ceratocarpus arenarius* L. өсімдік шикізатының антиоксиданттық белсенділігін зерттеуге, антиоксиданттық белсенділігі бар косметологиялық затты жасауға арналған. Терінің ерте қартаюының алдын алу үшін антиоксиданттық белсенділігі бар косметологиялық өнімдерді әзірлеудің әдіснамалық тәсілдерін жасау. Anti-age - бұл өмір сапасын жақсарту және жастықты ұзартуды көздейтін медицинаның бағыты. Зерттеу тақырыбының өзектілігі табиғи тектес белсенді компоненттерді іздестіру және антиоксиданттық белсенділігі бар косметологиялық заттарды алу технологиясын жетілдіру.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы:

Алғаш рет:

-аз зерттелген *Ceratocarpus arenarius* L. дәрілік өсімдік шикізатына фармакогностикалық зерттеу жүргізілді және стандартталды;

-*Ceratocarpus arenarius* L. дәрілік өсімдік шикізатынан құйынды және ультрадыбыстық экстракциялау әдістерімен экстракттар алынды;

-экстракттардың химиялық құрамы заманауи физика-химиялық әдістермен (ЖҚХ, ГХ-МС, ЖТСХ) анықталды және антиоксиданттық, цитоуыттылық белсенділіктері, клиникаға дейінгі әсерлері зерттелді. Жоғары антиоксиданттық белсенділік көрсеткен ультрадыбыстық экстракциялау әдісімен алынған экстракт оңтайлы болды;

-*Ceratocarpus arenarius* L. қою экстрактысы негізінде антиоксидантты кремнің құрамы мен технологиясы жасалды. Кремнің антиоксиданттық белсенділігі және жергілікті тітіркендіргіш әсері анықталды;

Зерттеудің ғылыми жаңалығы «Ұлттық зияткерлік меншік институты» РМҚ 09.06.2023 жылғы тіркеу номері №36158 «Антиоксиданттық белсенділігі бар Құм ебелек (*Ceratocarpus arenarius* L.) дәрілік өсімдігінен экстракт алу тәсілі» өнертабысқа патентімен расталды.

3. Шилов Сергей Владимирович – Фармакогностический анализ лекарственного растительного сырья Оносма Гмелина (*Onosma gmelinii*) и фармацевтическая разработка лекарственного средства на его основе

Зерттеу тақырыбының өзектілігі «Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау саласын дамытудың 2026 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы» ҚР Үкіметінің 2022 жылғы 24 қарашадағы № 945 қаулысына сәйкес, Қазақстанның фармацевтикалық нарығындағы отандық өндірістегі дәрі-дәрмектердің үлесі 2021 жылы 23,4 % құрады және негізінен генерик-препараттармен ұсынылған, ал елдің ұлттық дәрілік қауіпсіздігін қамтамасыз ету 30 %-дан төмен болмауы тиіс. Отандық өндірістегі дәрі-дәрмектердің жетіспеушілігі және өзінің фармацевтикалық өнеркәсібін дамыту қажеттілігі мәселесі, әсіресе, барлық елдерде дәрі-дәрмектерді сыртқа шығаруға тыйым салынған короновирустық инфекцияның (COVID-19) пандемиясы жағдайында өзекті болды. Отандық нарықта дәрілік препараттарды импортты алмастыруда жергілікті шикізаттан жаңа дәрілік заттарды әзірлеуге негізделген фармацевтикалық кәсіпорындар шешуші рөл атқарады. Қазақстан Республикасы биологиялық белсенді қосылыстардың құнды көзі болып табылатын өсімдіктер алуан түрлілігін қоса алғанда, бай табиғи ресурстарға ие. Жаңа дәрілік препараттарды жасау үшін өсімдік шикізатын пайдалану Қазақстан Республикасының фармацевтика өнеркәсібін дамытудың негізгі бағыттарының бірі болып табылады. Олардың табиғи қосылыстары мен дәрілік препараттары синтетикалық аналогтарға қарағанда бірқатар даусыз артықшылықтарға ие, өйткені олар аз уытты және әртүрлі ауруларды емдеуде тиімдірек, сонымен қатар адам ағзасына биологиялық әсерінің кең спектріне ие. Оносма туысының өсімдіктері – айлауықтар тұқымдасынан шыққан көпжылдық шөптесін өсімдіктер, бұталар мен бұташалар тұқымдасы (лат. Boraginaceae) болып табылады. Оносма тұқымдас шөптердің барлық дерлік түрлері белгілі бір ауруларды емдеу үшін дәрілік өсімдіктер ретінде бірдей кең қолданылады. Бұл өсімдіктердің пайдалы

қасиеттері олардың құрамында нафтохинондар, флавоноидтар, алканоидтар, сапониндер, жоғары май қышқылдары сияқты фармакологиялық әсерлері бар компоненттердің болуына байланысты. Оносма ресми және дәстүрлі медицинада белсенді қолданылады, седативті, гипотензивті және диуретикалық әсері, сонымен қатар антисептикалық, қабынуға қарсы және микробқа қарсы қасиеттері бар. Осы тұрғыда Қазақстан аумағында өсетін, химиялық құрамы мен қасиеттері аз зерттелген *Onosma gmelinii* жабайы өсімдігі ерекше қызығушылық тудырады. Практикалық ғылыми қызығушылығы – биологиялық белсенді заттар – нафтохинондар өсімдік тамырларында бар болуы, ал олардың туындылары антиоксидантты, ісікке қарсы, микробқа қарсы, вирусқа қарсы және қабынуға қарсы сияқты осы өсімдіктің көптеген фармакологиялық қасиеттерімен байланысты болуы мүмкін. Осыған байланысты оносма Гмелинаның (*Onosma gmelinii*) компоненттік құрамы мен фармакологиялық қасиеттерін кешенді зерттеу, сондай-ақ өсімдік экстракты бар препаратты жасау уақытылы, перспективалы және өзекті бағыт болып табылады.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы:

- Қазақстанда алғаш рет Boraginaceae тұқымдасының *Onosma* тұқымдасына жататын *Onosma gmelinii* түрінің аз зерттелген өсімдігіне фармакогностикалық зерттеу жүргізілді;

- *Onosma gmelinii* дәрілік өсімдік шикізатынан құрғақ экстракт перколяция және ультрадыбыстық экстракция әдісімен, сондай-ақ жоғары критикалық жағдайларда көмірқышқыл газын экстракциялау әдісімен қою экстракт алынды;

- *in vitro* тәжірибелерінде химиялық құрамы, қауіпсіздігі және тиімділігі зерттелген. Биологиялық белсенді қосылыстардың кең спектрі бар және айқын микробқа қарсы және вирусқа қарсы қасиеттері бар ультрадыбыстық экстракция әдісімен оңтайлы алынған экстракт таңдалды;

- Оносма Гмелина тамырының құрғақ экстрактымен жақпа майдың оңтайлы технологиясы жасалды;

- *Onosma gmelinii* тамырының құрғақ экстракты мен құрғақ экстрактымен жақпа майдың қауіпсіздігі мен тиімділігіне зерттеулер жүргізілді, сондай-ақ *in vivo* зерттеулерінде жақпа майдың айқын микробқа қарсы және жараларды емдейтін қасиеттері дәлелденді. Зерттеудің ғылыми жаңалығы 09.04.2021 ж. Қазақстан Республикасының өнертабыстарының мемлекеттік тізімінде тіркелген № 5972 «Оносма Гмелина (*Onosma Gmelinii*) өсімдік шикізатының құрғақ экстрактын алу тәсілі» пайдалы модельге патентімен расталды.

4. Исаева Ұлжалғас Бақытжанқызы – Пиперидин құрамды күрделі эфирлер және фторбензойлы қышқылдардың амидтері негізінде биологиялық белсенді субстанцияны химиялық жасау

Зерттеу тақырыбының өзектілігі: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2022 жылғы 24 қарашадағы № 945 қаулысы бойынша 2020 жылдан бері Фармацевтика және медицина өнеркәсібін дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған кешенді жоспары іске асырылып келеді. Елімізде инновациялық дәрілік заттар мен медициналық бұйымдарды әзірлеу жөніндегі ғылыми зерттеу орталықтары мен фармацевтикалық кластерлердің болмауы, инновациялық технологиялардың, ғылымды қажет ететін инновациялық дәрілік заттар мен медициналық бұйымдар деңгейінің төмендігі, клиникаға дейінгі зерттеулер жүргізуге арналған зертханалардың және медициналық сынақтар жүргізуге арналған зертханалардың жеткіліксіздігі, фармацевтикалық өндірістер үшін халықаралық стандарттарға (GMP) сәйкес даярланған ғалым кадрлар мен жұмыскерлердің жеткіліксіздігі еліміздегі фармацевтикалық өнеркәсіптің дамуын қиындатады. Жаңа дәрілік препараттарды әзірлеу саласындағы зерттеулердің инновациялық және озық бағыттарының дамуына, сондай-ақ өткен ғасырдың ғылыми жаңалықтарына қарамастан, жұқпалы аурулар проблемасы әлемнің барлық елдерінде өзекті болып қала береді. Мұны ДДҰ деректері дәлелдейді, бұл жұқпалы аурулардан зардап шегушілердің өлімі әлемде жұқпалы емес аурулардан (ЖИА, инсульт, ТСОА) кейін үшінші орында, ал табысы төмен елдерде жұқпалы аурулардан болатын өлім бірінші орында тұр. Жүргізілетін емнің тиімсіздігінің себептерінің бірі инфекция қоздырғышының дәріге төзімділігінің таралу деңгейінің жоғарылауы болып табылады, бұл жүргізілетін емнің тиімділігінің төмендеуіне немесе толық жоғалуына және тиісінше жаңа дәрі-дәрмектерді іздеу қажеттілігіне әкеледі. Бактериялық инфекциялармен күресу әдісі ретінде химиопрофилактика мен химиотерапияның маңыздылығын, әсіресе төтенше эпидемиялық жағдайларда халықты уақтылы қорғау тұрғысынан асыра бағалау қиын. Сондықтан жаңа дәрілік заттарды зерттеу және әзірлеу, сондай-ақ максималды терапевтік тиімділік пен қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін олардың сапасын бағалау әдістерін жетілдіру фармацевтикалық химияның басты міндеттерінің бірі болып табылады. Қаныққан азагетероцикландар жоғары биологиялық әсерлі болуы және синтездеу жолдарының қарапайым технологиясының салдарынан көптеген ірі дүниежүзілік фармацевтикалық өнеркәсіптер мен университеттік зерттеу орындарының зерттеу нысандары болып табылады. Азагетероциклды химияның аталған бағытының негізгі жетістіктері ретінде олардың көрсететін биологиялық әсерінің кең спектрлі жоғары болуы есебінен дүниежүзі химик ғалымдарының қызығушылығын арттырып отырған орынбасқан азагетероциклдердің полифункционалды туындыларының синтезі болып табылады. Азагетероцикландар

туындысының молекуласына басқа фармакофорлық фрагменттерді енгізу оларда болжалды да, күтпеген де биологиялық белсенділік түрлерінің пайда болуына әкеледі. Диссертациялық жұмыстың өзектілігі келесі негізгі факторлармен анықталады: тәжірибелік медицина үшін минималды жанама әсерлі биологиялық белсенді препараттарды алу қажеттілігі, фармакологиялық белсенді қосылыстар алу үшін нәзік органикалық химияның мол мүмкіндіктерін пайдаланумен зерттелініп жатқан азаетероцикландар мен олардың түрленген туындыларының қатарында туындаған биологиялық әсер мен құрылымдық ерекшеліктерге қатысты мәселелерді шешумен байланысты теориялық ұсыныстарды кеңейту мен тереңдету. Қазіргі таңда инфекциялық сырқаттардың кеңінен таралуы мен микроағзалардың қолданыстағы антибиотиктер мен саңырауқұлақтарға қарсы заттарға резистенттігінің пайда болуы әр түрлі қосылыстар қатарынан жаңа антимикробтық агенттерді іздестіруді өзекті мәселе болып табылады.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы: Қазіргі уақытта бірегей фармакологиялық қасиеттерге ие пиперидин туындыларының саны орасан көп, алайда пиперидин химиясына деген ғалымдардың қызығушылығы әлі де басылмауда. Бұл жұмыста пиперидин циклындағы азот атомында алкоксиалкил-, арилалкилді орынбасарлары бар потенциалды фармакологиялық белсенді жаңа γ -пиперидондардың молекулярлық дизайны жасалды. Дизайн екі бағытта жүргізілді: 1) қосылыскөшбасшының (прототип), негізінен пиперидин туындыларының, фармакологиялық белсенділігі бойынша мәліметтер қорын ескере отырып, фторқұрамдас фрагменттерді енгізу арқылы бастапқы аминдер мен аминді кетондарды бағытты түрлендіру; 2) бастапқы молекулаларға жаңа фармакофорлық фрагменттерді енгізу жолымен құрылымдарды құрастыру. Мақсатты құрылымдарды алу үшін органикалық синтездің препаративті қарапайым әдістері қолданылды – натрий боргидридімен тотықсыздандыру, оксимдеу және Фаворский реакциясы жағдайында үшіншілік ацетиленқұрамды пиперидолдарды, пиперидинкетоксимдерді ацилдеу, Шоттен-Бауман бойынша пара-, мета-, орто-фторбензоилхлоридтермен аминдерді ацилдеу арқылы фторбензой қышқылдарының амидтері синтезделді. Жүргізілген түрлендірулердің соңғы өнімдері потенциалды инфекцияға қарсы, сонымен қатар микробқа қарсы/фунгицидтік, антибактериалды препараттар болып табылады. Түрлендіру пиперидинді циклдағы С-4 жағдайдағы гидроксил тобының, карбонил тобының қатысуымен жүзеге асырылды. Бастапқы γ -пиперидондардың молекуласына енгізілген және биологиялық белсенді қосылыстардың түзілуіне әкелген құрылысшы блоктар этинилді, гидроксилді, карбоксилді топтар, оксим фрагменті, әртүрлі карбон қышқылдарының ацильді қалдықтары – адамантанкарбон, о-, м-, пфторбензой қышқылдары болып табылады. Жаңа пиперидинқұрамды

	«С.Ж. АСФЕНДИЯРОВ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ МЕДИЦИНА УНИВЕРСИТЕТИ» КЕАҚ НАО «КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ С.Д.АСФЕНДИЯРОВА»	
	Диссертациялық кеңес	Жылдық есеп
		Редакция: 1 26 беттің 13 беті

туындылардың және амидтердің бағытты түзілуіне әкелетін синтезделген пиперидолдар мен аминдердің ацилдеу жағдайы жасалды.

ИҚ және ЯМР спектроскопия мәліметтерінің негізінде алынған қосылыстардың құрылысы нақтыланды. In vitro тәжірибелерінде жүргізілген микробиологиялық зерттеулер барысында клиникалық штаммдарды одан әрі зерттеу үшін келесі қосылыстарды ажыратуға болатындығы көрсетілді: AIP-15, AIP-16, AIP-17, AIP-21, AIP-23 және AIP-29 *Staphylococcus aureus* қоздырғышымен күресетін заттар ретінде; AIP-23 *Escherichia Coli* қоздырғышымен күресетін заттар ретінде; AIP-19, AIP-20 және AIP-21 *Candida albicans* қоздырғышымен күресетін заттар ретінде; Микробқа қарсы препараттар мен лигандтардың бірлескен әсерін зерттеу нәтижесінде AIP-15 *Staphylococcus aureus* ATCC ВАА-39 мультirezистентті сынақ штаммына қатысты гентамицинмен біріктірілген синергетикалық әсер көрсететіні анықталды. AIP-15, AIP-19, AIP-20 және AIP-21 нистатинмен бірге және *Candida* тектес саңырауқұлақтарға қатысты синергетикалық әсер көрсетеді, бұл комбинацияларда антимикотиктің минималды супрессиялық концентрациясының мәні 4 есеге дейін төмендейді. AIP-18, AIP-24, AIP-27 және AIP-29 қосылыстары 1/2 ЦТК50 максималды зерттеу концентрациясында А/Н1N1 вирусқа қарсы белсенділік көрсетті. 1-бензил-п-фторбензоилоксикетоксимпиперидин гидрохлориді (AIP-15) стандартталып, оның тұрақтылығы мен өткір уыттылығы зерттелді.

5. Мақсатова Аяулым Мақсатқызы – N-арилалкилпиперидиннің жаңа туындылары негізінде биологиялық белсенді субстанцияны химиялық жасау

Зерттеу тақырыбының өзектілігі «Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау саласын дамытудың 2026 жылға дейінгі тұжырымдамасының» (ҚР Үкіметі 2022 жылы 24 қарашада шыққан 945 қаулысы) 4-бөліміне сәйкес, инновациялық дәрілік препараттардың отандық фармацевтикалық өндірісі мен ұлттық санитарлы-эпидемиологиялық қызметі, ішкі қажеттілікті, әлемдік фармацевтикалық нарықтан тәуелсіздікті және халықтың биоқауіпсіздігін қамтамасыз етеді. Мемлекет басшысы 2025 жылға дейін отандық өндірістің үлесін фармацевтикалық нарықта 50%-ға дейін жеткізу міндетін алға қойды. 2020-2025 жылдарға бағытталған еліміздің фармацевтика өнеркәсібін дамытудың Кешенді жоспарын орындау мақсатында ҚР аумағында химиялық субстанциялар негізінде химиялық құрамы әртүрлі, фармакологиялық әсерлері кең дәрілік препараттар өндірісін ұйымдастыру мәселесі мемлекетіміз үшін маңыздылығы едәуір мәртебеге ие. Ұлттық дәрі-дәрмек саясатын іске асыру, яғни халқымызды сапасы жоғары, эффективті, қауіпсіз әрі бағасы тиімді дәрілік құралдармен қамтамасыз ету арқылы шет елдік фармацевтикалық өнімдерге деген тәуелділікті азайтып, ішкі нарықты дамыту, денсаулық сақтау жүйесінің қаржылық тұрақтылығын

арттыру, жаңа дәрілік қосылыстарды іздеу, отандық химиялық тектес дәрілік препараттарды жасап шығару және оларды тәжірибеге енгізу аса үлкен мәні бар іс болып саналады. Осы орайда Отанымызда өндірілетін, яғни химиялық жолмен синтезделіп алынатын субстанцияларды барынша терең зерттеудің ғылыми-техникалық тұрғыдан потенциалы жоғары маңыздылығы бар. Сонымен қатар, қазіргі фармацевтика ғылымының маңызды міндеттерінің бірі ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін жаңа дәрілік субстанциялар мен препараттар жасау болып табылады. Дәрілік терапияның жетістіктері қазіргі заманғы бірегей және қауіпсіз дәрілік заттарды жасаумен ғана емес, сонымен қатар фармацевтикалық индустрияда қолданылатын, кең спектрі бар, төзімді микроорганизмдердің пайда болуын тудырмайтын дәрілік субстанциялардың оңтайлы құрамы мен технологиясын әзірлеумен және жетілдірумен байланысты. Сондықтан жаңа дәрілік заттарды зерттеу және әзірлеу, сондай-ақ максималды терапевтік тиімділік пен қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін олардың сапасын бағалау әдістерін жетілдіру фармацевтикалық химияның басты міндеттерінің бірі болып табылады.

Пиперидиннің жаңа туындылары заманауи медицинаның өзекті мәселесі – инфекцияға қарсы белсенді жаңа заттарды іздеуде сөзсіз қызығушылық тудыруда.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы:

Алғаш рет:

- N-фенилэтил пиперидиндердің негіздерінде әртүрлі 4,4-диорынбасқан туындыларының, нақтырақ айтқанда п-фторфенил-, м-фторфенил-, офторфенил-, 4-(трифторметил)-, циклогексан-, адамантан-, нафтоилоксифрагменттерін енгізу арқылы жаңа туындылары синтезделді; - олардың β-циклодекстринмен комплекстері алғаш рет алынды; - синтезделген қосылыстардың антимикробтық, фунгицидтік қасиеттері алғаш рет анықталды;

- 1-(2-фенилэтил)-4-адамантанкарбониллоксипиперидиннің гидрохлорид тұзы стандартталып, оның тұрақтылығы мен өткір улылығы зерттелді;

- Зерттеудің ғылыми жаңалығы «Ұлттық зияткерлік меншік институты» РМҚ 20.06.2019 жылғы тіркеу номері №4782 «Антимикробтық белсенділігі бар 1-(2-фенилэтил)-4-адамантанкарбониллоксипиперидин гидрохлориді» өнертабысқа патентімен расталды.

6. Рамазанова Асель – *Dracoscephalum nutans* L. және *Dracoscephalum ruyschiana* L. негізінде микробқа қарсы жаңа дәрілік құралдарды жасау

Зерттеу тақырыбының өзектілігі. Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасының халқын салыстырмалы түрде қауіпсіз, сапалы, тиімді және қолжетімді отандық дәрі-дәрмекпен қамтамасыз ету фармация қызметінің басым бағыттарының бірі болып табылады. Бұл бағытты жүзеге асыру үшін

фармацевтика саласына отандық табиғи шикізат ресурсын тиімді пайдалану бойынша зерттеулер жүргізу қажет. Қазақстан Республикасының Президентінің «Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі» атты халыққа жолдауына сәйкес, ҚР Премьер Министрінің «Фармацевтикалық және медициналық өнеркәсіпті дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған Кешенді жоспары» туралы өкімі мен ҚР Үкіметінің «Өндеу өнеркәсібін дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы» қаулыларына сәйкес, отандық фармацевтикалық субстанцияларды фармацевтикалық дайындау және дәрілік өсімдік шикізаты негізінде дәрілік препараттарды практикаға енгізу болып табылады. Қазақстанның фармацевтикалық нарығында өсімдік тектес, жоғары тиімді фитопрепараттар арсеналы едәуір кеңейді. Қазақстан флорасында мыңнан астам эфир майы бар өсімдік тұқымдастары өседі. Бұрын зерттелмеген немесе химиялық құрамы мен биологиялық қасиеттері туралы қысқаша мәліметтер бар, эфир майына бай *Lamiaceae* тұқымдастарының кейбір түрлері үлкен қызығушылық тудырады. Сонымен қатар, республика аумағында осы тұқымдастың 233 түрі кездеседі. Олардың ішінде эфир майларының бай және өте кең таралған көзі болып табылатын *Dracoscephalum* тұқымдас өсімдіктері ең танымал. The Plant List деректер қорының 2020 жылғы ақпараты бойынша тұқымдастың 74 түрі бар, оның 20 түрі Қазақстанда өседі. Жүргізілген зерттеулер *Dracoscephalum* тұқымдас өсімдіктерінің кейбір түрлерінің бактерияға қарсы, жөтелге қарсы, диареяға қарсы, антиоксидантты, қатерлі ісікке қарсы, қабынуға қарсы, диабетке қарсы және седативті қасиеттері бар екенін көрсетті. *Asimovic M.* мен басқа да авторлардың жұмысында химиялық құрамы лимонен, 1,8-цинеол, вербенон, периллил спирті, нераль және геранил ацетатынан тұратын *Dracoscephalum moldavica L.* эфир майының айқын антимикробтық қасиет көрсететінін анықтаған. Қазақстанда өсетін *Dracoscephalum* тұқымдас өсімдіктерінің химиялық құрамы мен биологиялық белсенділігі толық зерттелмеген. Осыған орай, Орталық Қазақстанда өсетін *Dracoscephalum nutans L.* және *Dracoscephalum ruyschiana L.* негізінде жаңа, микробтарға қарсы тиімді дәрілік құралдарды мақсатты түрде іздеуді, ғылыми - практикалық тұрғыдан өзекті және даму болашағы зор бағыт болып саналады. Халық медицинасында *Dracoscephalum nutans L.* құрамында биологиялық белсенді заттары (эфир майлары, флавоноидтар, сапониндер, кумариндер, алкалоидтар) болғандықтан, өсімдік шикізатынан алынған сығындыларды бүйрек қабынуын, гепатит, гастрит және т.б. сияқты ауруларды емдеуде кеңінен қолданылады. Тибет халық медицинасында *Dracoscephalum nutans L.* өсімдік шикізатының жер үсті бөлігінен жасалған қайнатпасы бүйректің қабынуы, гепатит, гастрит және моңғол халық медицинасында асқазан-ішек ауруларын емдеуде қолданылады. *Dracoscephalum ruyschiana L.* - халық медицинада қолданылатын, эфир майлы өсімдік. *Dracoscephalum ruyschiana L.* қайнатпаларын тыныс алу жолдарының ауруларына, қызуды түсіру үшін

қолданады. Н. Данилова және басқа авторлар ұжымы *Dracoscephalum ruyschiana* сығындылары қан тоқтататын, қабынуға қарсы, ауырсынуды басатын, зәр айдайтын құрал ретінде қолданғаны туралы хабарлайды. Сонымен, *Dracoscephalum nutans* L. және *Dracoscephalum ruyschiana* L. негізінде тиімді микробқа қарсы дәрілік құралдарды мақсатты түрде іздеуді, практикалық тұрғыдан өзекті және перспективті бағыт деп санаған жөн.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы:

Ғылыми зерттеулердің нәтижесінде алғаш рет:

-гидродистиляция әдісімен алынған *Dracoscephalum nutans* L. эфир майының химиялық құрамы анықталды; Негізгі компоненттері: 1,8-цинеол34%, 2-борнанон – 9 %, эндо-борнеол - 2,5%, камфен – 2,6%, α -пинен-2,6%.

- *Dracoscephalum nutans* L. өсімдіктерінен алынған эфир майының микробқа және зеңге қарсы белсенділігі және жедел уыттылығы зерттелді және стандартталды;

- *Dracoscephalum nutans* L. шөбінің эфир майы негізінде микробқа қарсы дәрілік құралдың технологиясы жасалды және стандартталды;

- *Dracoscephalum nutans* L. шөбінің эфир майы негізінде жасалған гельдің микробқа қарсы белсенділігі анықталды.

Диссертациялық зерттеудің ғылыми жаңалығы «*Dracoscephalum nutans* (Салбыраған жыланбас) эфир майын микробқа қарсы құрал ретінде қолдану» өнертабысы ҚР пайдалы модельге патентімен расталды. 05.05.2023 № 8038.

7. Жумаканова Бағда Сагнаевна – *Thymus* L. Өсімдігінің кейбір түрлеріне фитохимиялық талдау және жаңа фитосубстанция алу

Зерттеу тақырыбының өзектілігі. Қазіргі уақытта отандық фармацевтикалық индустрия үшін басты мақсаттардың бірі импортты алмастыру болып табылады. Фармацевтикалық өндірісті дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған Кешенді жоспары шеңберінде Қазақстан Республикасында өсетін өсімдіктер негізінде дәрілік препараттар өндірісін ұйымдастыруға басты назар аударылады. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының (ДДҰ) мәліметтері бойынша, әлем халқының шамамен 80%-ы өсімдік тектес препараттарды қолданады. Бұл тенденция адам ағзасына жағымсыз әсерлердің төмендігімен, осындай препараттармен ұзақ мерзімді терапия процесінде физиологиялық тәуелділіктің болмауымен және экономикалық қол жетімділікпен түсіндіріледі. Фармацевтикалық өнеркәсіпті дамыту бағыттарының мақсаттары мен міндеттерін іске асыру үшін фармакологиялық белсенді заттардың көзі ретінде отандық табиғи шикізатты ұтымды пайдалану бойынша кешенді зерттеулер жүргізу қажет. Осыған байланысты біздің еліміздің аумағында өсетін перспективалы өсімдік фармацевтикалық субстанциясы ретінде *Lamiaceae* тұқымдасының *Thymus* L.

туысына жататын өсімдіктердің кейбір түрлерінің химиялық құрамын зерттеу қызығушылық тудырады. Қазақстан флорасында жебірдің 27 түрі ұсынылған және олардың екеуі: *Thymus vulgaris* L. және *Thymus serpyllum* L. Қазақстан Республикасының Мемлекеттік фармакопеясына қақырық түсіретін, микробқа қарсы, анальгетикалық әсер ететін дәрілік өсімдік құралы ретінде кіреді. Оннан астам дәрілік препараттар құрамына *Thymus vulgaris* L. және *Thymus serpyllum* L. сығындылары кіреді. Сонымен қатар, жебір сығындылары жалпы күшейтетін, қабынуға қарсы, седативті құрал ретінде қолданылатын диеталық қоспалар номенклатурасында да бар. Медицина мен фармацевтияда қолдану ықтималдығын ескере отырып, биологиялық белсенді заттардың әлеуетті көздері ретінде *Thymus* L. туысы өсімдіктерін зерттеу маңызды болып табылады. Маршалл жебірі (*Thymus marschallianus* Willd) және Зеравшан жебірі (*Thymus seravschanicus* Klokov L) туралы ақпараттың жетіспеушілігі оларды биологиялық белсенді қосылыстардың көзі ретінде дәрілік өсімдіктердің номенклатурасын одан әрі зерттеуге және кеңейтуге көптеген мүмкіндіктер бар екендігін көрсетеді. Осы түрлердің әлеуетін ашу үшін олардың химиялық құрамын анықтау және зерттеу, оның ішінде эфир майлары мен басқа да биологиялық белсенді қосылыстарды талдау, сондай-ақ фармакологиялық белсенділік профилін зерттеу өзекті болып табылады.

Жұмыстың ғылыми жаңалығы: Алғаш рет:

- *Th. marschallianus* Willd. және *Th. seravschanicus* Klokov L. шикізаттарын идентификациялауға мүмкіндік беретін морфологиялық және анатомиялық диагностикалық белгілері салыстырмалы түрде анықталды; - зерттеуге алынған екі жебір түрлерінің сулы-спиртті экстракттарының химиялық құрамын заманауи физика-химиялық әдістерімен (ОФ-ЖЭСХ/ФД, ЖЭСХ/ИЭН-ККВ-МС/МС және ГХ-МС) зерттеу жүргізілді. *Th. marschallianus* және *Th. seravschanicus* сулы-спиртті экстракттарына салыстырмалы фитохимиялық зерттеулер жүргізілді. RP-HPLC/PDA және HPLC/ESI-QTOFMS әдістері екі экстракттардың құрамында кейбір айырмашылықтар бар екенін көрсетті. HPLC/ESI-QTOF-MS әдісімен *Th. marschallianus* экстрактысының құрамында – 21, ал *Th. seravschanicus* - 15 қосылыстар идентификацияланды. *Th. marschallianus* сулы-спиртті экстракттысының құрамында 11 флавоноид анықталып, оның 9-ы флавоон және 2 флаванон топтарына жататындығы дәлелденді. Флавоноид арасында лютеолин және олардың гликозидтері, лютеолин-7-О-рутинозидтер, лютеолин-7-О-глюкозидтер, лютеолин-7-О-глюкуронидтер, лютеолин-7-О-дипентозидтер және лютеолин-7-О-(6"-3-гидрокси-3-метилглутарил)-глюкозидтері, апигенин және олардың гликозидтері, апигенин-7-О-глюкозидтер, апигенин-7-О-глюкуронидтер және апигенин-7-О-рамноглюкуронидтер, сондай-ақ диосметин глюкуронидтер идентификацияланды. Флавоноид арасында эриодиктиол мен

	«С.Ж. АСФЕНДИЯРОВ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ МЕДИЦИНА УНИВЕРСИТЕТИ» КЕАҚ НАО «КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ С.Д.АСФЕНДИЯРОВА»	
	Диссертациялық кеңес	Жылдық есеп
		Редакция: 1 26 беттің 18 беті

нарингениннің болуы анықталды. Сулы-спиртті экстрактысы *Th. seravschanicus* құрамында сегіз флавоноид қосылыстары анықталды, олардың алтауы флавоноиддар: лютеолин-7-О-рутинозид, лютеолин 7-О-глюкозид, лютеолин-7-О-глюкуронид, лютеолин-7-О - (6" - 3-гидрокси-3- метил-глутарил)-глюкозид, апигенин-7-О-глюкуронид және диосметин глюкуронид. Флавоноиддар тобынан эриодиктиол мен нарингенин қосылыстары анықталды. *Th. marschallianus* және *Th. seravschanicus* экстракттарының құрамындағы полифенолды қосылыстарды сандық анықтау ОФ-ЖЭСХ/ФД әдісімен жүргізілді. *Th. marschallianus* фенол қышқылдарының арасында протокатех қышқылының ($2,08 \pm 0,01$ мг/г құрғақ сығынды) басым екендігі анықталды, *Th. seravschanicus*-та розмарин ($3,33 \pm 0,01$ мг/г құрғақ сығынды) және протокатех қышқылдары ($3,06 \pm 0,01$ мг/г құрғақ сығынды) доминанттық көрсетті. *Th. seravschanicus* құрамында *Th. marschallianus*-қа қарағанда флавоноидтардың мөлшерінің едәуір жоғары екендігі анықталды. Жалпы, *Th. seravschanicus* құрамындағы қосылыстардың көпшілігінің мөлшері *Th. marschallianus*-қа қарағанда үш есе жоғары болды. Полифенолдардың жалпы мөлшері (TPC) галл қышқылына (GAE) қайта есептеу арқылы көрсетілді, бұл көрсеткіш *Th. seravschanicus*-та ($228,83 \pm 39,44$ мг GAE/г) *Th. marschallianus*-пен ($186,01 \pm 16,11$ мг GAE/г) салыстырғанда біршама жоғары болды; - зерттеуге алынған жебір экстракттары гексан фракцияларының ұшпа қосылыстарына ГХ-МС әдісімен талдау жүргізілді, нәтижесінде *Th. marschallianus* құрамында – 14 және *Th. seravschanicus* құрамында - 15 қосылыстар анықталды. Екі түр де екі монотерпенді спирттер: тимол және карвакролдың болуымен сипатталды. *Th. marschallianus* ұшпа фракциясы бірнеше сесквитерпеноидтардың (β -бисаболен, спатуленол, виридифлорол) және эвгенолдың (фенилпропаноидтар) болуымен ерекшеленді. *Th. seravschanicus* ұшпа фракциялары негізінен монотерпеноидтардан тұрды. Аталған тимол мен карвакролдан басқа, р-цимол, лимонен, карвон және тимохинонның болуы расталды. Екі экстрактың да гексан фракциялары май қышқылдары мен олардың эфирлерінің болуымен сипатталды. *Th. marschallianus* ұшпа фракциясында гексадекан, линол, линолен қышқылдары және олардың этил эфирлері табылды. *Th. seravschanicus* ұшпа фракциясында май қышқылдарының барлық метил эфирлері анықталды;

- фармакологиялық белсенділіктің профилі зерттелді, зерттелген екі түрдің де қауіпсіз екендігі және биологиялық белсенділіктің белгілі бір деңгейі бар екендігі анықталды. Екі экстрактта DPPH-ны жою белсенділігі бойынша ұқсас антиоксиданттық қасиеттерді көрсетті: EC50 *Th. marschallianus* үшін - $24,23 \pm 0,29$ г/мл және *Th. seravschanicus* үшін - $21,47 \pm 1,63$ г/мл көрсетті. Зерттеуге алынған екі экстрактың АП (антиоксиданттық белсенділік индексі): *Th. marschallianus* үшін - $2,45 \pm 0,03$ және *Th. seravschanicus* - $2,78 \pm 0,21$ көрсетті. *Th. seravschanicus* сулы-спиртті

	«С.Ж. АСФЕНДИЯРОВ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ МЕДИЦИНА УНИВЕРСИТЕТИ» КЕАҚ НАО «КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ С.Д.АСФЕНДИЯРОВА»	
	Диссертациялық кеңес	Жылдық есеп
		Редакция: 1 26 беттің 19 беті

экстрактысының (МИК=0,625-10 мг/мл) грам-оң және грам-теріс бактериялардың стандартты штамдарына сезімталдығы *Th. marschallianus*-қа (МИК = 2,5-10 мг/мл) қарағанда жоғары болды. Айта кету керек, *Th. seravschanicus* сулы-спиртті экстракты *Helicobacter pylori* ATCC 43504 (МИК = 0,625 мг/мл) штамына қарсы жоғары белсенділікті көрсетті, *Th. marschallianus* үшін микроорганизмнің осы түріне МИК көрсеткіші 2,5 мг/мл-ді құрады. Екі экстрактта *Candida* туысына жататын ашытқы саңырауқұлақтарының стандартты штамдарына қарсы бірдей белсенділік (МИК = 5 мг/мл) көрсететіні анықталды, сонымен бірге экстракттардың фунгицидтік белсенділігі МФК/МИК 2 - 4 аралығында болды;

- «Fitoleum» ЖШС (Есік қ., Қазақстан Республикасы) отандық фармацевтикалық компаниясында тәжірибелік-өнеркәсіптік масштабта биологиялық белсенді заттарды максималды шығыммен бөліп алуға мүмкіндік беретін *Th. marschallianus* және *Th. seravschanicus* экстракттарын алудың оңтайлы тәсілдері таңдалды;

- фармакопоялық сападағы өсімдік фармацевтикалық субстанциялары алынды және техникалық-экономикалық негіздеме жүргізілді.

8. Амантаева Меруерт Ералиевна – Қаратау көкбасының (*Eryngium karatavicum* Pjin) фармакогнозиялық зерттеуі және оның негізінде фитосубстанция алу

Зерттеу тақырыбының өзектілігі: Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы (ДДҰ) табиғи тектес өнімдерді маңызды санайды, себебі, өсімдік тектес заттардың химиялық құрамында түрлі биологиялық белсенді заттар бар, олардың қай топқа жататындығын анықтау, физика-химиялық қасиеттерін зерттеу, сапалық және сандық талдауларын жүргізу, алу әдістерін қарастыру және оңтайлысын таңдау – фармация саласын дамытудың ең өзекті мәселелерінің бірі деп санауға болады. Біздің Отанымызда фармация ғылымы дамуының әлеуметтік, экономикалық және стратегиялық тұрғысынан зор маңызға ие екені белгілі. Ұлттық дәрі-дәрмек саясатын іске асыру, яғни халқымызды сапасы жоғары, эффективті, қауіпсіз әрі бағасы тиімді дәрілік құралдармен қамтамасыз ету арқылы шет елдік фармацевтикалық өнімдерге деген тәуелділікті азайтып, ішкі нарықты дамыту, денсаулық сақтау жүйесінің қаржылық тұрақтылығын арттыру, жаңа дәрілік қосылыстарды іздеу, отандық табиғи тектес дәрілік препараттарды жасап шығару және оларды тәжірибеге енгізу аса үлкен мәні бар іс боп саналады. Осы орайда Отанымызда өндірілетін өсімдік тектес дәрілік құралдарды барынша терең зерттеудің ғылыми-техникалық тұрғыдан потенциалы жоғары маңыздылығы бар. Қазақстан Республикасының флорасы дәрілік өсімдіктерге өте бай. Біздің елімізде 600-ден аса эндемді өсімдіктер тіркелген. Олардың құрамында толық зерттелмеген дәрілік өсімдіктер шикізаттары көп. «Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау саласын дамытудың 2026 жылға дейінгі

тұжырымдамасының» (ҚР Үкіметі 2022 жылы 24 қарашада шыққан 945 қаулысы) 4-бөліміне сәйкес, инновациялық дәрілік препараттардың отандық фармацевтикалық өндірісі мен ұлттық санитарлы-эпидемиологиялық қызметі, ішкі қажеттілікті, әлемдік фармацевтикалық нарықтан тәуелсіздікті және халықтың биоқауіпсіздігін қамтамасыз етеді. 2020-2025 жылдарға бағытталған еліміздің фармацевтика өнеркәсібін дамытудың Кешенді жоспарын орындау мақсатында ҚР аумағында дәрілік өсімдіктер негізінде химиялық құрамы әртүрлі, фармакологиялық әсерлері кең дәрілік препараттар өндірісін ұйымдастыру мәселесі мемлекетіміз үшін маңыздылығы едәуір мәртебеге ие. ҚР дәрілік құралдар реестрінде тіркелген өсімдік тектес құралдар өте аз және отанымыз дәрілік өсімдік шикізатының қорына өте бай болса да, отандық өнімнің кездеспеуі алаңдатады. Осыған орай, өсімдік шикізатының фармакогнозиялық зерттеуі және оның негізінде ұйымдастырылуы аз, фармакологиялық әсері кең дәрілік құрал алу – маңызды мәселе болып саналады.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы:

Алғаш рет:

- *Eryngium karatavicum* Пјін өсімдік шикізатының морфологиялық, анатомиядиагностикалық белгілері анықталды, нәтижелері халықаралық Web of Science Core Collection және Scopus дерекқорына кіретін импакт факторы 4,5, Q1 Plants журналында жарияланды; - Қаратау көкбасы шикізатының химиялық құрамы анықталды;

- салыстырмалы түрде дәстүрлі перколяция және ультрадыбысты әсермен бөлшекті мацерация арқылы экстрактылар алынып, олардың параметрлері салыстырылып, тиімді әдіс ретінде – ультрадыбыстық әсер етумен мацерация әдісі анықталды;

- өсімдіктің қауіпсіздігі – жедел және жедел асты ұйымдастырғышты анықтау барысында, төмен ұйымдастырғыш V класқа жататындығы анықталды;

- фармакологиялық зерттеулер жүргізіліп, *Eryngium karatavicum* Пјін өсімдік шикізатының антибактериялық, антиоксиданттық және цитоуыттылық әсері анықталды. Зерттеудің ғылыми жаңалығы 01.11.2023 ж. Қазақстан Республикасының өнертабыстарының мемлекеттік тізімінде тіркелген №8783 «Қаратау көкбасы (*Eryngium karatavicum* Пјін) микробқа қарсы экстрактын алу тәсілі» өнертабыс патентімен расталды.

9. Жолдасбаев Мұса Еркінұлы – Разработка технологии получения нового лекарственного средства противовоспалительного и антиоксидантного действия на основе *Prunella vulgaris* L.

Зерттеу тақырыбының өзектілігі. Диссертациялық жұмыста зерттелетін мәселенің өзектілігі Қазақстан Республикасының халқын сапалы, тиімді және қолжетімді отандық дәрілік заттармен қамтамасыз етуде жатыр,

бұл фармацевтика саласындағы маңызды басымдық болып табылады. Осы мақсатқа қол жеткізу үшін дәрі-дәрмек технологиясы саласында қазақстандық өсімдік шикізатын оңтайлы пайдалану бойынша зерттеулер жүргізу қажет. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2022 жылғы 24 қарашадағы қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасының денсаулық сақтауды дамытудың 2026 жылға дейінгі тұжырымдамасына сәйкес фармацевтика саласын дамытудың негізгі қағидаттары отандық әзірлемелерді мемлекеттік қолдау, бәсекеге қабілетті фармацевтика өнеркәсібі мен медицина ғылымын дамыту; қауіпсіз, сапалы және тиімді дәрілік заттардың, медициналық бұйымдардың қолжетімділігін қамтамасыз ету және оларды ұтымды пайдалану болып табылады. Осыған байланысты жабайы және мәдени өсімдік шикізатының өз ресурстарын неғұрлым толық пайдалану тәсілдерін іздеу және оның негізінде баға бойынша қолжетімді, сонымен бірге сапасы жағынан бәсекелестік аналогтарынан кем түспейтін бірегей фитопрепараттар жасау өзекті болып табылады.

Өсімдік компоненттеріне негізделген дәрі-дәрмектер медицинаның барлық салаларында қолданыла алады. Құрғақ сығындыларды қоса алғанда, биологиялық белсенді заттары жоғары дәрілік заттарды әзірлеу үшін отандық өсімдік шикізатын тиімді пайдалану фармацевтика ғылымындағы перспективті бағыт болып табылады.

Құрамындағы биологиялық белсенді қосылыстардың арқасында кең ауқымды фармакологиялық белсенділікке ие Lamiaceae тұқымдасының өсімдіктері үлкен ғылыми қызығушылық тудырады. Мұндай өсімдіктерге кәдімгі топырақбас (*Prunella vulgaris* L.) жатады. *Prunella vulgaris* L. құрамында моно- және сесквитерпеноидтар, ди- және тритерпеноидтер, стероидтер, фенилпропаноидтар, кумариндер, флавоноидтар, жоғары май қышқылдары, витаминдер, азот бар қосылыстар, таниндер және т.б. сияқты қосылыстардың көптеген кластары бар. Құрамында С дәрумені көп болғандықтан, өсімдік дәстүрлі медицинада қан кетуді тоқтату және суық тиюді емдеу үшін қолданылады. Жеткілікті мөлшерде урсол қышқылы фенилпропаноидының және кариофиллен сесквитерпеноидының болуы әртүрлі қатерлі ісіктердің өсуіне және таралуына тежегіш әсер етеді. Спиртті сығындыларында *Prunella vulgaris* L. бар фенолпропаноид розмарин қышқылы айқын қабынуға қарсы және антиоксиданттық қасиеттерге ие екендігі дәлелденді. Адамдарда оттегінің белсенді түрлері тотығу стрессіне байланысты қабынуды тудырады. Тұрақты қабыну көптеген бос радикалдарды тудырады, нәтижесінде қосымша қабыну пайда болады. Бұл шексіз тұйық шеңбер адам ағзасына зиян тигізуі мүмкін.

Осыған байланысты, Қазақстан аумағында өсетін *Prunella vulgaris* L. құрғақ сығындысы негізінде гельді дәрілік форманың технологиясын жасау

	«С.Ж. АСФЕНДИЯРОВ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ МЕДИЦИНА УНИВЕРСИТЕТИ» КЕАҚ НАО «КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ С.Д.АСФЕНДИЯРОВА»	
	Диссертациялық кеңес	Жылдық есеп
		Редакция: 1 26 беттің 22 беті

Қазақстан Республикасының фармацевтика өнеркәсібі үшін перспективті және ғылыми негізделген.

Ғылыми жаңалық

- алғаш рет ультрадыбыстық кавитация нәтижесінде алынған кәдімгі топырақбастың (*Prunella vulgaris* L.) құрғақ сығындыларының тәжірибелік үлгілерінің қабынуға қарсы және антиоксиданттық әсерін зерттеу жүргізілді, онда 70% этил спиртімен ультрадыбыстық кавитация нәтижесінде алынған құрғақ сығындының қабынуға қарсы және антиоксиданттық белсенділігі бар екендігі анықталды; - алғаш рет гель түріндегі кәдімгі топырақбастың (*Prunella vulgaris* L.) құрғақ сығындысы негізінде қабынуға қарсы және антиоксидантты әсер ететін жаңа препараттың құрамы жасалды; - алғаш рет қабынуға қарсы және антиоксидантты әсер ететін кәдімгі топырақбастың (*Prunella vulgaris* L.) құрғақ сығындысын алу технологиясы жасалды;

- алғаш рет кәдімгі топырақбас (*Prunella vulgaris* L.) негізінде жасалған препараттың сапасын бақылау әдістері жасалды, оны сақтау мерзімі мен шарттары анықталды. Диссертациялық зерттеудің ғылыми жаңалығы Қазақстан Республикасының 10.11.2023 ж. № 8611 «Цитотоксикалық агент ретінде *Prunella vulgaris* L. құрғақ сығындысын пайдалану» және 02.02.2024 ж. № 8813 «*Prunella vulgaris* L. құрғақ сығындысын микробқа қарсы агент ретінде пайдалану» пайдалы модельге патенттерімен расталған.

10. Мухамедсадыкова Айгерим Жумагазиевна – Дәрілік орман қайызғақ (*Stachys sylvatica* L.) шөбінің фармакогностикалық зерттеулері және фармакопоялық сападағы экстракттар технологиясын жасау

Зерттеу тақырыбының өзектілігі. Фармацевтика және медицина өнеркәсібін дамыту жөніндегі 2020 - 2025 жылдарға арналған кешенді жоспарға сәйкес, дәрілік өсімдіктерді зерттеу және олардың негізінде фармакологиялық белсенді заттарды алу қазіргі заманғы фармацияның маңызды ғылыми бағыттарының бірі болып табылады. Қазақстанның бай өсімдік ресурстары, соның ішінде орман қайызғақшөп (*Stachys sylvatica* L.), фармакологиялық тұрғыдан маңызды көптеген биологиялық белсенді заттардың табиғи көзі ретінде ерекшеленеді. Дәрілік өсімдіктердің химиялық құрамын, фармакологиялық әсерін және емдік потенциалын зерттеу жаңа дәрілік препараттарды жасаудың негізін қалайды.

Stachys sylvatica L. дәстүрлі медицинада антибактериалды, қабынуға қарсы және жараны жазатын қасиеттері үшін ұзақ уақыт қолданылғанына қарамастан, бұл өсімдіктің биологиялық белсенді заттарының толық құрамы мен олардың емдік мүмкіндіктері жеткілікті дәрежеде зерттелмеген. Оған қоса, осы заттарды медициналық мақсатта қолдануға арналған әдістер мен экстракция процестері де тиісті деңгейде жетілдірілмеген. Зерттеу барысында *Stachys sylvatica* L. өсімдігінің құрамындағы биологиялық белсенді заттардың химиялық қасиеттері мен олардың фармакологиялық әсерлерін анықтау

маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Бұл бағыттағы зерттеулер тек жаңа дәрілік заттар жасаумен ғана шектелмей, инновациялық технологияларды қолдану мүмкіндіктерін және халықтық медицинада жинақталған тәжірибені ғылыми тұрғыдан негіздеуге мүмкіндік береді.

Осыған орай, өсімдік шикізатының фармакогнозиялық зерттеуі, оның химиялық құрамы мен фармакологиялық қасиетін анықтау фармация саласындағы маңызды мәселелердің бірі болып саналады және Қазақстанның фармацевтикалық индустриясының инновациялық дамуына ықпал етеді.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы

Алғаш рет:

– Алматы облысында өсетін орман қайызғақшөп өсімдігінің жерүсті бөлігінің морфологиялық және анатомо-диагностикалық сәйкестендіру белгілері анықталды;

– *Stachys sylvatica* L. өсімдік шикізатынан ультрадыбыстық экстракциялау тәсілімен экстракт алу пайдалы модель патентімен 06.10.2022 ж. №7763 расталды;

– *Stachys sylvatica* L. экстрактысының жедел және жеделге жуық уыттылығы анықталып, биологиялық белсенділігіне скрининг: микробқа қарсы, қабынуға қарсы, вирусқа қарсы, ісікке қарсы, гельминттерге қарсы әсерлері анықталды;

– Зерттеуге алынған *S. sylvatica* L. экстрактысындағы ГХ-МС анализ талдауы ұшқыш заттардың құрамын талдаудағы нәтижесі бойынша негізінен дитерпеноидтар мен май қышқылдарының эфирлері анықталды. РРЖТСХ/PDA анализ талдауы бойынша экстрактта 10 қосылыс анықталды. Оның негізгісі хлороген қышқылы және вербаскозид екендігі анықталды;

– *Stachys sylvatica* L. өсімдік шикізатынан ультрадыбыстық мацерациямен алынған экстрактысының құрамын ЖТСХ-ESI-QTOF-MS/MS әдісімен 17 қосылыс анықталды. Флавоноидтар мен олардың гликозидтері (хлороген қышқылы және вербаскозид) орман қайызғақшөп шикізатындағы қосылыстардың негізгі тобында 2.0% кем емес мөлшерді құрайды. Орман қайызғақшөп шикізатына сапа көрсеткіштері және олардың жарамдылық критерийлері белгіленді және экстракт стандартталды;

– Зерттеуге алынған *S. sylvatica* L. экстрактысы грам-оң бактерияларға, әсіресе *Bacillus cereus*-ке, жоғары микробқа қарсы белсенділік көрсетті, МИК 0.5-2 мг/мл аралығында болды. Экстрактың бактерицидтік әсері *B. cereus* үшін айқын көрінді. *S. sylvatica* L. экстрактысы VERO жасушаларында төмен цитоуыттылыққа (CC50 0.810±0.013 мг/мл), ал MRC-5 жасушаларында орташа цитоуыттылыққа (CC50 0.0891±0.014 мг/мл) ие болды. MRC-5 жасушаларында *S. sylvatica* L. экстрактысы HCoV-229E вирусының вирустық жүктемесін 1.56 log-ға төмендетті, бірақ цитопатиялық әсерін көрсетпеді, ал

	«С.Ж. АСФЕНДИЯРОВ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ МЕДИЦИНА УНИВЕРСИТЕТИ» КЕАҚ НАО «КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ С.Д.АСФЕНДИЯРОВА»	
	Диссертациялық кеңес	Жылдық есеп

Редакция: 1

26 беттің 24 беті

VERO жасушаларында HHV-1 вирусына қарсы дозаға тәуелді тиімділік көрсетіп, цитопатогендік әсерді айтарлықтай төмендетіп, вирустық жүктемені 1.11 log₁₀ға азайтты. Зерттелген экстракт қатерлі ісікке қарсы белсенділігі FaDu, H1HeLa және RKO жасушаларына қатысты сыналды. FaDu және RKO жасушаларына әлсіз цитоуыттылық көрсетті, ал H1HeLa жасушаларына орташа цитоуыттылықты көрсетті. Экстракттың гельминттерге қарсы сыналған концентрацияларда альбендазолға ұқсас антигельминтикалық белсенділікті көрсетті.

5. Ресми рецензенттердің жұмысын талдау:

Ресми рецензенттердің жұмысын талдау:

Диссертациялық жұмыстарды қарау барысында 20 ресми рецензентті тағайындау туралы шешім қабылданды, олар зерттелетін салаға қосқан елеулі үлесі және мамандықтың шифры бойынша біліктілікке сәйкестігі негізінде бекітілді. Кейбір ғалымдар екі рет рецензент болды. Рецензенттерді таңдау кезінде ғылыми кеңесшілерден Тәуелсіздік қағидаты сақталды. Барлық рецензенттер диссертацияларды қорғауға қатысты және жұмыс туралы теріс пікірлер болған жоқ.

Төменде диссертациялық жұмыстарды бағалауға тартылған рецензенттердің тізімі берілген:

1. Устенова Гульбарам Омаргазиевна – фарм.ғ.д., профессор, фармацевтикалық технология кафедрасы меңгерушісі., "С. Ж. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ" КЕАҚ (Алматы қ., ҚР).

2. Махатова Балжан Ғалымжанқызы – PhD, "С. Д. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ" КЕАҚ инженерлік пәндер және тиісті практикалар кафедрасының доценті (Алматы қ., ҚР).

3. Шертаева Клара Жолбарысқызы – фарм.ғ.д., профессор, "Оңтүстік Қазақстан медициналық академиясы" АҚ фармацевтикалық істі ұйымдастыру және басқару кафедрасының меңгерушісі, (Шымкент қ., ҚР).

4. Каухова Ирина Евгеньевна- фарм.ғ.д., профессор., дәрілік препараттардың өнеркәсіптік технологиясы кафедрасы, Ресей Федерациясы Денсаулық сақтау министрлігінің СПХФУ-дағы ФГБОУ(Санкт-Петербург қ., РФ).

5. Сатмбекова Динара Қанатқызы-PhD, ҚР Президенті жанындағы ҚР ҰҒА бас сарапшысы (Алматы қ., ҚР).

6. Әбдиев Қалдыбек Жамшаюлы – х. ғ.д., профессор, химиялық процестер және өнеркәсіптік экология кафедрасы, "Сәтбаев университеті" (Алматы, ҚР).

7. Елібаева Назым Сайділдайқызы – PhD, химия және химиялық технология факультетінің органикалық заттар, табиғи қосылыстар және полимерлер химиясы және технологиясы кафедрасының доценті, Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Алматы, ҚР).

	«С.Ж. АСФЕНДИЯРОВ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ МЕДИЦИНА УНИВЕРСИТЕТИ» КЕАҚ НАО «КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ С.Д.АСФЕНДИЯРОВА»	
	Диссертациялық кеңес	Жылдық есеп
		Редакция: 1 26 беттің 25 беті

8. Бекежанова Толқын Слямвна – PhD, КЕАҚ инженерлік пәндер және тиісті практикалар кафедрасының доценті, "С.Д. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ" (Алматы қ., ҚР).

9. Тлеубаева Меруерт Ильясовна – PhD, фармацевцияны ұйымдастыру, басқару және экономикасы және клиникалық фармацевция кафедрасының доценті, "С.Д. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ" КЕАҚ (Алматы қ., ҚР).

10. Кожанова Калданай Каржауовна – фарм.ғ.к., қауымд. профессор, инженерлік пәндер және тиісті практика кафедрасының меңгерушісі, "С. Д. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ" КЕАҚ (Алматы қ., ҚР).

11. Атажанова Гаяне Абдулхакимовна – х.ғ.д., Фармация мектебінің профессоры, "Қарағанды медицина университеті" КЕАҚ (Қарағанды қ., ҚР).

12. Картбаева Эльмира Бекболқызы – PhD, "әл-Фараби атындағы ҚазҰУ" АҚ іргелі медицина кафедрасының доцентінің м.а., (Алматы, ҚР).

13. Қадырбаева Гүлнара Мухаметқызы – PhD, инженерлік пәндер және тиісті практика кафедрасының доценті, "С.Д. Асфендияров атындағы ҚаҰМУ" КЕАҚ, (Алматы қ., ҚР).

14. Киекбаева Лашын Нұртасқызы – PhD, фармацевтикалық технология кафедрасының доценті, "С.Д. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ" КЕАҚ, (Алматы қ., ҚР).

15. Махатов Бауыржан Қалжанұлы – фарм.ғ.д., профессор, ҚазУЖА академигі, ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық орталықтың директоры (Шымкент, ҚР).

16. Тұрғымбаева Ақнұр Аманбекқызы – PhD, медицина және денсаулық сақтау факультеті директорының оқу-әдістемелік және тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасары, профессор м.а., «Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ» АҚ, (Алматы, ҚР).

6. Ғылыми кадрларды даярлау жүйесін одан әрі жетілдіру бойынша ұсыныстар.

- Қазақстанның өнеркәсіптік кәсіпорындары үшін бәсекеге қабілетті өнім шығаруға бағытталған ғылыми жобаларды іске асыру мақсатында докторанттардың ғылыми зерттеулері оқу немесе өндірістік процеске интеграциялануы қажет.

7. Мамандықтар (кадрларды даярлау бағыттары) контекстінде бейіні бойынша философия докторы (PhD), доктор ғылыми дәрежесін алуға арналған диссертациялар саны:

- қорғауға қабылданған диссертациялар (соның ішінде басқа ЖОО докторанттары) – 9;

- қараудан шығарылған диссертациялар (соның ішінде басқа ЖОО докторанттары) – 0;

- рецензенттерден теріс пікірлер алған диссертациялар (соның ішінде басқа ЖОО докторанттары) – 0;

**«С.Ж. АСФЕНДИЯРОВ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ МЕДИЦИНА УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ
НАО «КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ С.Д.АСФЕНДИЯРОВА»**

Диссертациялық кеңес

Жылдық есеп

Редакция: 1

26 беттің 26 беті

- корғау нәтижелері бойынша теріс шешімі бар диссертациялар (сонын ішінде басқа ЖОО докторанттары) – 0.

Диссертациялық кеңестің
төрағасы

 Датхаев У.М.

Диссертациялық кеңестің
ғалым хатшысы

 Кожанова К.К.

Мөр

күні «08» қаутар 20 25 жыл